

ОЦІНКА СТУПЕНЯ АДАПТИВНОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Необхідність подальшого вдосконалення адаптивного механізму управління та методик аналізу ступеня адаптивності торговельних підприємств стосовно управління фінансовими ресурсами дали змогу систематизувати наявні наукові здобутки та визначити основні п'ять етапів оцінки ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств.

Ключові слова: *адаптивність, ступінь адаптивності, фінансові ресурси, аналіз ступеня адаптивності, показники стану фінансових ресурсів, загальний показник ступеня адаптивності, шкала оцінювання ступеня адаптивності.*

Проблема оцінки адаптивності та підвищення його ступеня в умовах мінливості зовнішнього середовища властива різним галузям економіки та застосовується до різних об'єктів управління.

Формування адаптивного механізму управління передбачає проведення докорінних перетворень у діяльності підприємства, успішність яких залежить від ступеня пристосованості до цих змін працівників. У свою чергу, у методику оцінки ступеня адаптивності покладаються різні підходи та різні способи оцінки: математичні, економіко-математичні, експертні, статистичні, способи економічного та фінансового аналізу тощо.

Питання оцінки ступеня адаптивності антикризового управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств на сьогодні ще не було об'єктом конкретних галузевих досліджень. Водночас основні елементи оцінки ступеня адаптивності антикризового управління висвітлюють у своїх працях зарубіжні – М. Армстронг, І. Ансофф, М.Х. Мескон, Ф. Хедоурі, так і вітчизняні вчені та вчені держав СНД – С.Б. Алексєєв, В.М. Бобровник, В.В. Ковальов, В.О. Мец, Д.В. Шиян та ін. Зазначеними авторами доведено необхідність визначення та удосконалення методичних підходів до формування критеріїв адаптивності системи управління з погляду механізмів її побудови та перебудови у мінливому середовищі та доводять пряму залежність ефекту дій, упроваджуваних підприємством як заходи реагування на ринкові зміни, від ступеня реагування на ці дії трудового персоналу.

Метою статті є визначення можливостей удосконалення методики аналізу ступеня адаптивності торговельних підприємств стосовно управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств.

Дослідження основних підходів до оцінки ступеня адаптивності систем управління підприємством дало можливість визначити п'ять етапів оцінки ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств, поданих на рисунку 1.

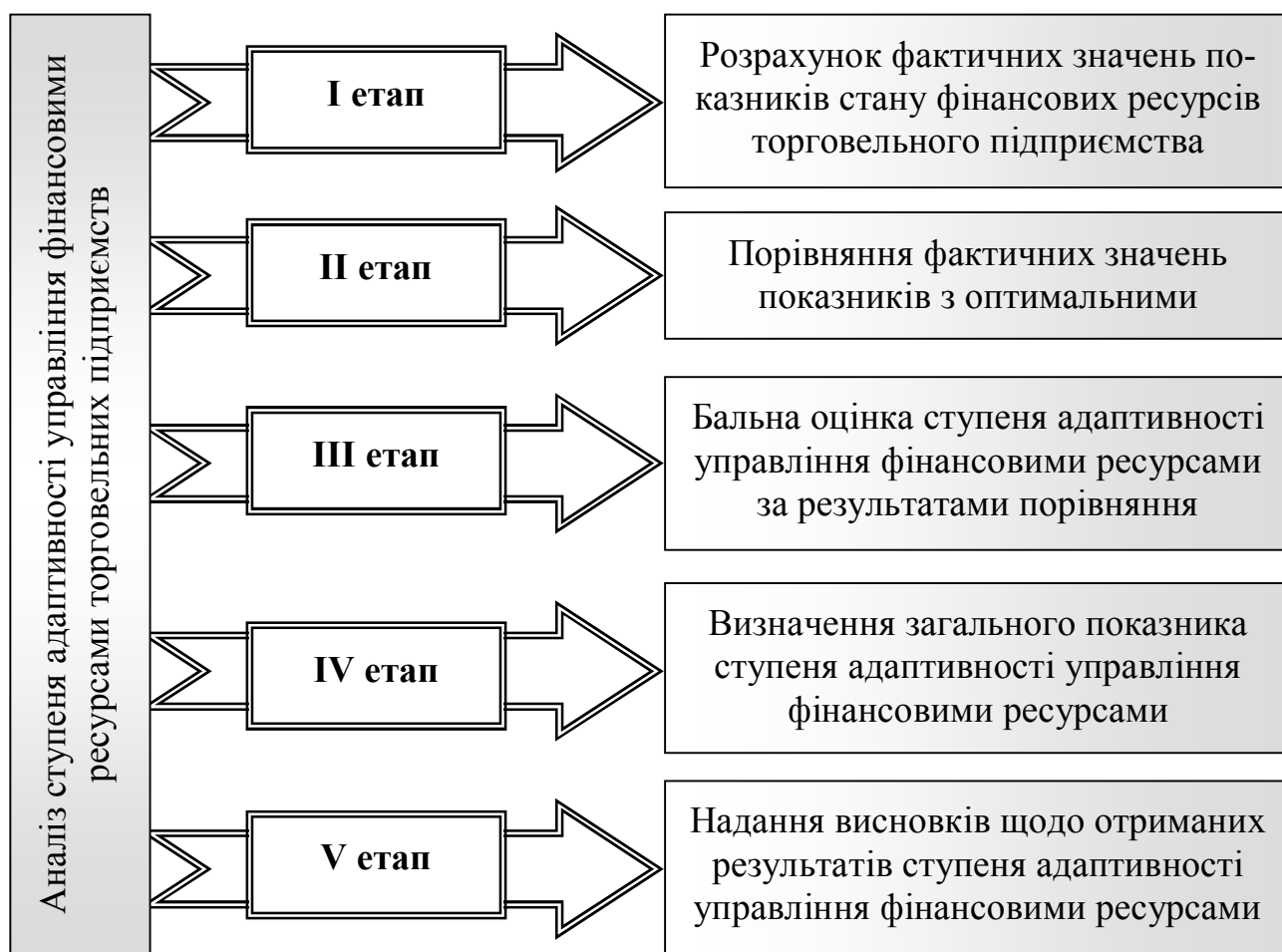

Рисунок 1 – Етапи аналізу ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств (власна розробка)

Розглянемо більш детально зміст кожного з етапів аналізу ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств і проаналізуємо цей ступінь на підставі результатів діяльності торговельних підприємств Донецького регіону.

1-й етап. Визначення системи показників стану фінансових ресурсів торговельного підприємства.

На попередньому етапі дослідження для проведення параметричного моніторингу стану десяти підприємств торгівлі Донецького регіону нами було виокремлено три групи показників, які характеризують стан фінансових ресурсів, джерел їх формування, а також ефективність їх використання. Для оцінки ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств пропонуємо доповнити зазначену систему показниками, наведеними в таблиці 1, рівень яких дозволить оцінити ще й вплив зовнішнього середовища. Для розрахунку фактичних значень обсягів реалізації у зіставлених цінах, коефіцієнта середнього обсягу купівлі та частки ринку було використано відомості оперативного обліку підприємств і статистичні дані [1-3].

На важливість урахування впливу зовнішнього середовища за умови реалізації методики оцінки адаптивності конкурентоспроможності підприємства також звертає увагу С.Б. Алексєєв [4].

Таблиця 1 – Показники оцінки впливу зовнішнього середовища на ступінь адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств

Назва показника	Техніка розрахунку	Економічна характеристика
Дохід від реалізації у зіставлених цінах	Відношення доходу від реалізації до середнього індексу ціни	Порівняння темпів зміни доходу від реалізації в зіставлених цінах з попереднім періодом дозволить оцінити вплив цінового фактора на обсяги діяльності торговельного підприємства. У разі зростання, систему ціноутворення підприємства можна вважати адаптивною
Коефіцієнт зміни середнього обсягу купівлі	Відношення середнього обсягу купівлі у зіставлених цінах до її обсягу у попередньому періоді. Середній обсяг купівлі – відношення доходу від реалізації до середньої кількості покупців	Перевищення отриманого значення коефіцієнта рівня одиниці свідчить про зростання середнього обсягу купівлі одним покупцем в умовах інфляції. У цих умовах умови обслуговування клієнтів, режим роботи підприємства та ціни на товари можна вважати адаптивними
Частка ринку	Відношення доходу від реалізації підприємства до загального обсягу роздрібного товарообороту в регіоні	Зростання частки ринку підприємства в динаміці свідчить про адаптивність конкурентоспроможності товарів

2-й етап. Порівняння фактичних значень показників з оптимальними.

Зміст цього етапу полягає у визначенні відхилень фактичних значень показників адаптивності управління від нормативних. Як нормативні потрібно обрати еталонні значення, тобто такі, яких прагне досягти система управління.

При цьому ряд пропонованих нами показників мають оптимальні значення, встановлені практикою менеджменту та фінансового аналізу [5-9].

Це такі показники, як коефіцієнти автономії, співвідношення позикового і власного капіталу, індекс постійного активу, маневреність власного капіталу, коефіцієнт абсолютної ліквідності, поточної ліквідності, загальної ліквідності. Оптимальні значення зазначених коефіцієнтів будуть еталоном для зіставлення з ними фактичних значень показників за умови реалізації пропонованої методики оцінки ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами.

У параметричну систему показників ми також включили ряд показників, які не мають оптимальних, тобто чітко нормованих для торговельних підприємств, значень. Це такі показники: коефіцієнт страхування бізнесу, коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власним обіговим капіталом, рентабельність продажу, рентабельність майна, оборотність кредиторської заборгованості, де-

біторської заборгованості, матеріальних запасів, фондівіддача основних засобів та інших необоротних активів. За економічним змістом ці показники характеризують якість фінансових ресурсів і ефективність їх використання. Тому виправданим є порівняння їх фактичних значень зі значеннями попереднього періоду та позитивне їх оцінювання в разі наявності тенденцій до зростання.

3-й етап. Бальна оцінка ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами.

Наступний етап включає безпосередньо техніку оцінки ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами на підставі наявності відхилень та їх характеру, які було отримано на попередньому етапі. Для досягнення цієї мети пропонуємо використовувати метод бальних оцінок.

Слід відзначити, що в сучасній практиці бальна оцінка є досить поширеною технікою оцінювання стану різних об'єктів.

Найбільш відомими сферами практичного пристосування бальної оцінки є їх використання за умови формування: рейтингів корпоративного управління за методиками агентства Standard & Poor's, інвестиційного банку Brunswick UBS Warburg, Інституту корпоративного права і управління (CORE-рейтинг); рейтингів кредитоспроможності позичальників – юридичних і фізичних осіб; висновків щодо рівня інвестиційної привабливості підприємств, надійності комерційних банків тощо.

Основними перевагами бальної оцінки є формування однозначного висновку про ступінь досягнутого результату, відносна простота в застосуванні та досить високий рівень сприйняття результатів оцінки різними користувачами.

У ході оцінювання ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств як критерій для присвоєння відповідної суми балів, пропонуємо використовувати наявність і характер відхилень фактичних значень показників від нормативних, наведених у таблиці 2.

Як бачимо, для визначення ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств має значення не лише наявність числового виразу відхилення, а і його характер. Пропонована система показників сформована таким чином, що наявність додатного відхилення є свідченням покращання роботи підприємства, і навпаки, від'ємне значення – це підтвердження погіршення стану фінансових ресурсів та ефективності їх використання. Зазначене підтверджує доцільність застосування саме бальної оцінки для визначення ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами.

В.М. Бобровник [10] для оцінки адаптивності організаційних структур пропонується чотири рівні, які характеризують його ступінь: «критичний», «низький», «середній», «високий». С.Б. Алексєєв використовує метод бальних оцінок лише для оцінки одного блоку показників адаптивності – показників впливу зовнішнього середовища, а результати такої оцінки автор пропонує характеризувати такими рівнями адаптивності: «погано», «задовільно», «середньо», «добре», «дуже добре» [4].

На нашу думку, розвиток економічної та фінансової кризи створюють такі умови господарювання, у яких дуже важко виокремити критерії, ступінь оцінки яких чітко б відрізняв задовільний стан адаптивності управління підприємст-

вом від середнього, доброго – від дуже доброго тощо. Тому для визначення ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств пропонуємо використовувати лише три характеристики – «високий», «середній» та «низький ступінь адаптивності».

Таблиця 2 – Загальний підхід до бальної оцінки ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств

Наявність і характер відхилення	Числовий вираз бальної оцінки	Опис ступеня адаптивності управління
Менше 0, відхилення зі знаком «-»	1 бал – «низький ступінь адаптивності»	Наявність від’ємного відхилення фактичного значення показника від оптимального свідчить про його незадовільне значення, а значить, негативно впливає на ступінь адаптивності системи управління
«0», відхилення немає	2 бали – «середній ступінь адаптивності»	Свідчить про збіг фактичних значень показників із оптимальними. Відповідність значень є позитивним моментом, але не забезпечує розвиток системи управління
Більше 0, відхилення зі знаком «+»	3 бали – «високий ступінь адаптивності»	Свідчить про перевищення фактичними значеннями показників оптимальних. Це означає, що сучасна система управління не лише трансформується під умови існування, а й забезпечує її розвиток

4-й етап. Зміст наступного етапу полягає у визначенні загального (інтегрованого) показника ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами.

Система часткових показників оцінки ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами включає чотири групи показників, загальною кількістю 18.

Отже, підставою для визначення інтегрованого показника буде арифметична сума балів, отриманих конкретним підприємством за кожним критерієм ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами. Шкала оцінювання ступеня адаптивності наведена в таблиці 3.

Таблиця 3 – Шкала для визначення загального ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств

Загальна сума балів	Ступінь адаптивності
1. Від 18 до 30	«низький ступінь адаптивності»
2. Від 30 до 42	«середній ступінь адаптивності»
3. Від 42 до 54	«високий ступінь адаптивності»

5-й етап. Надання висновків щодо отриманих результатів ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами є заключним етапом пропонованої методики.

Висновки. Узагальнюючи проведені дослідження основних підходів до оцінки ступеня адаптивності систем управління підприємством, було визначено п'ять етапів оцінки ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств і більш детально розглянуто зміст кожного з етапів аналізу.

Визначені етапи оцінки ступеня адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств дають змогу оцінити ступінь адаптивності управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств на підставі результатів їх діяльності.

Список літератури

1. Головне управління статистики в Донецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://donetskstat.gov.ua/>>.
2. Кредит-Рейтинг = Credit-Rating [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <www.credit-rating.com.ua>.
3. Ліга-Закон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://search.ligazakon.ua/>>.
4. Алексеев С.Б. Адаптивное управление конкурентоспособностью предприятия: монография / С.Б. Алексеев. – Донецк: ДонНУЕТ, 2007. – 170 с.
5. Маюренко С.О. Методика визначення актуальних критеріїв оптимізації фінансових ресурсів підприємства / С.О. Маюренко // Науковий вісник Чернігів. держ. ін-ту екон. і упр. – 2009. – № 2 (3). – С. 174-181.
6. Шиян Д.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Д.В. Шиян, Н.І. Строченко. – К.: А. С. К., 2005. – 240 с.
7. Дыбаль С.В. Финансовый анализ: теория и практика: учеб. пособие / С.В. Дыбаль. – СПб.: Бизнес-пресса, 2004. – 304 с.
8. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. посіб. / В.О. Мец. – К.: Вища шк., 2003. – 277 с.
9. Ковалев В.В. Финансовая отчетность. Анализ финансовой отчетности / В.В. Ковалев, Вит.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 482 с.
10. Бобровник В.М. Оцінка рівня адаптивності організаційної структури управління автотранспортними підприємствами / В.М. Бобровник // Вісник Хмельн. нац. ун-ту. Сер. Економічні науки. – 2009. – № 6, т. 3. – С. 173-178.